

Rapportage knelpunteninventarisatie

Resultaten enquête richtlijn Handhygiëne & persoonlijke hygiëne

Aantal reacties: 95

Periode: 18 oktober t/m 3 november 2021

1. Voor of in welke sector van de zorg werkt u?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Ziekenhuis	39	41.05 %	
Verpleeg- en/of verzorging	32	33.68 %	
Thuiszorg	16	16.84 %	
VGZ	10	10.53 %	
Revalidatie	4	4.21 %	
GGZ	5	5.26 %	
Overig, namelijk:..	33	34.74 %	
Aantal respondenten	95		

Bij overig werd aangegeven: publieke gezondheidszorg (11x), arbodienst (3x), ambulancezorg (2x), leverancier (2x), NAH/LG, privékliniek, verloskundige zorg en penitentiaire inrichting.

2. Wat is uw functie?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Verpleegkundige (specialist)	25	26.32 %	
Verzorgende	0	0 %	
Arts	12	12.63 %	
Deskundige infectiepreventie	33	34.74 %	
Kwaliteits- / beleidsmedewerker	3	3.16 %	
Arbeidsdeskundige / bedrijfsarts	1	1.05 %	
Manager / teamleider	4	4.21 %	
Anders, namelijk: ...	17	17.89 %	
Aantal respondenten	95		

Bij andere functies werden de functies arbeidshygiënist (9x), wijkverpleegkundige, verloskundige, hoger veiligheidskundige, plastisch chirurg en deskundige infectiepreventie i.o. genoemd.

3. De onderdelen van de richtlijnen Handhygiëne zijn hieronder opgesomd. Ervaart u knelpunten bij onderstaande onderdelen uit de huidige richtlijn?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Wanneer handhygiëne moet worden uitgevoerd?	19	20.43 %	
Wanneer kies je voor handreiniging of handdesinfectie?	21	22.58 %	
Hoe je handreiniging/handen wassen uitvoert?	9	9.68 %	
Hoe je handdesinfectie uitvoert?	10	10.75 %	
Informatie over de materialen (handalcohol, handzeep, huidcremès, dispensers)	40	43.01 %	
Informatie over wondjes	18	19.35 %	
Nee	40	43.01 %	
Aantal respondenten	93		

De volgende toelichtingen werden gegeven:

- (22x) Meer informatie tussen de verschillende middelen (alcohol, gel, handzeep): welke middelen voldoen, wat is de werkzaamheid ervan en wanneer wat te gebruiken? Niet alleen reguliere momenten maar ook duidelijkheid over toepassing handhygiëne tijdens uitbraken (clostridium, norovirus) werd aangegeven (5x).
- (18x) Onduidelijkheid over waar de handalcohol aan moet voldoen en wat de gebruiksvoorschriften zijn. Ook de schadelijkheid van ethanol wordt hierbij meerdere keren benoemd (8x).
- (11x) Haalbaarheid en toepasbaarheid van handhygiëne. Ook bij niet-medisch geschoolde medewerkers vraagt dit meer uitleg.
- (8x) Wat te doen als de juiste faciliteiten voor een goede handhygiëne niet aanwezig zijn, zoals bijvoorbeeld in de thuiszorg en op evenementen? Wat is het niveau dat moet worden nagestreefd per type instelling (van ziekenhuis tot medisch kinderdagverblijf)? Wat is de doelgroep van de richtlijn?
- (5x) Bij wondjes worden handschoenen gedragen (zonder pleister) omdat handen wassen/desinfecteren dan niet prettig is. Informatie mist over hoe hier mee om te gaan (incl. eczeem). Ook zijn medewerkers zich niet altijd bewust van wondjes.
- (1x) Polsen worden bij bijna alle handenwasinstructies vergeten.

4. De onderdelen van de richtlijnen Persoonlijke hygiëne zijn hieronder opgesomd. Ervaart u knelpunten bij onderstaande onderdelen uit de huidige richtlijn?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Welke regels gelden voor handen (nagels, sieraden), gezicht en haar?	14	15.56 %	
Welke regels gelden voor kleding, accessoires en schoeisel?	23	25.56 %	
Hoe je hoest-, snuit- en toilet hygiëne toepast?	6	6.67 %	
Persoonlijke hygiëne tijdens eten en drinken (bereiden, nuttigen)	12	13.33 %	
Hygiënische omgang mobiele communicatiemiddelen	33	36.67 %	
Nee	44	48.89 %	
Aantal respondenten	90		

De volgende toelichtingen werden gegeven:

- (11x) Toepassen van hygiënemaatregelen bij gebruik mobiele middelen (mobiel, laptop, tablet), toelichting op reiniging/desinfectie van materialen als het toepassen van handhygiëne. Niet gebruiken tijdens patiëntgebonden werkzaamheden is niet meer mogelijk in deze tijd.
- (7x) Regels voor schoeisel zijn niet altijd duidelijk (open schoenen, slofjes, veiligheidsschoenen).
- (6x) Toelichting op het dragen van sieraden, met name oorbellen (5x).
- (3x) Meer aandacht voor het dragen van eigen kleding (incl. lange mouwen) en wasvoorschriften.
- (3x) Toelichting omgang met vinger-, hand- en/of polsbrace.
- (3x) Regels voor het dragen van het haar. In een lange staart alsnog risico op contact met lichaam van cliënt; beter is opbinden in knot o.i.d.
- (2x) Regels voor hoe om te gaan met hoofddoek ontbreken.

5. Zijn er onderwerpen die niet of niet voldoende worden benoemd in de huidige richtlijn Handhygiëne en/of Persoonlijke hygiëne?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Nee	56	62.22 %	
Ja	34	37.78 %	
Aantal respondenten	90		

De volgende toelichtingen werden gegeven ten aanzien van onderwerpen die ontbreken in de huidige richtlijnen:

- (3x) Balans tussen hygiëne en huiselijkheid. Hoe om te gaan met zorg in een woonsetting?
- (3x) Arbeidshygiëne/medewerkersveiligheid (o.a. ten aanzien van ethanol).
- (3x) Het dragen van een brace, steunmouwen.
- Huidverzorging; door goede huidverzorging kunnen huidklachten worden voorkomen.

- Werkwijze over het gebruik van zakflacons (o.a. wijkzorg).
- Duurzaamheid.
- Gebruik van handschoenen. Men denkt vaak dat het gebruik van handschoenen een alternatief is voor handhygiëne; vandaar dat ik hier ook iets over wil lezen in de richtlijn Handhygiëne en niet alleen in richtlijn over PBM.

Vragen over uitvoering van de richtlijnen

6. Ervaart u knelpunten in uw organisatie of werkveld op het gebied van handhygiëne en/of persoonlijke hygiëne? Bijvoorbeeld op het gebied van:

Antwoord	Aantal	Percentage	
Allergie voor producten	24	25.81 %	
Kledingvoorschriften	22	23.66 %	
Het dragen van een brace	36	38.71 %	
Persoonlijke hygiënevoorschriften (sieraden, kunstnagels, e.d.)	20	21.51 %	
Veiligheid	16	17.20 %	
Geloofsovertuiging	13	13.98 %	
Faciliteiten	14	15.05 %	
Anders	7	7.53 %	
Nee	28	30.11 %	
Aantal respondenten	93		

De volgende toelichtingen werden gegeven:

- (13x) Het dragen van een brace. Vanuit arbeidsomstandigheden toegestaan, maar vanuit infectiepreventie (reiniging) lastig in verband met hygiënisch werken. Veel discussie en behoefte aan duidelijkheid en handvatten. Verschil maken tussen bijv. stoffen/klittenband brace en zilver splints.
- (7x) Allergische reactie en/of huidklachten door gebruik handalcohol. Zijn er alternatieven? Hoe kan betreffende medewerker toch goed gefaciliteerd worden om handhygiëne toe te passen?
- (7x) Medewerkers zijn op de hoogte, maar houden zich niet aan de regels. Ook vaak discussie over gemaakte afspraken. Soms onvoldoende kennis de oorzaak.
- (6x) Verplichte kledingvoorschriften. Het dragen van de eigen kleding (ook met lange mouwen) en het thuis wassen van de (werk)kleding zijn knelpunten. Niet iedere dienst wordt schone kleding gedragen i.v.m. het zelf moeten wassen van de (werk)kleding.
- (6x) Beschikbaarheid van middelen voor toepassen handhygiëne. Enerzijds door ontbreken (niet aanwezig, leeg, verstopt), anderzijds niet beschikbaar vanwege setting (thuiszorg, ambulance (geen water) en psychiatrie (risico doelgroep)).

7. Zijn er onduidelijkheden in de huidige richtlijnen?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Nee	69	76.67 %	
Ja	21	23.33 %	
Aantal respondenten	90		

De volgende toelichtingen werden gegeven:

- (3x) Richtlijn is niet eenduidig en niet altijd duidelijk. Taalgebruik soms ingewikkeld. Als het een generieke richtlijn wordt, moet er duidelijk beschreven worden voor welke sectoren dit allemaal geldt en op welke wijze het uitgevoerd moet worden als dit niet hetzelfde is.
- (2x) Wet- en regelgeving rondom handalcohol.
- (1x) Huidverzorging: wanneer en waarmee?
- (1x) De vijf momenten van handen wassen van de WHO en WIP verschillen

8. Vindt u de huidige richtlijnen praktisch uitvoerbaar?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Nee	2	2.15 %	
Deels	41	44.09 %	
Ja	50	53.76 %	
Aantal respondenten	93		

De volgende toelichtingen werden gegeven:

- (9x) Niet in alle sectoren is de richtlijn praktisch uitvoerbaar. In de thuiszorg (5x), de ambulancezorg (2x) of woonvoorziening voor dementie of VGZ (2x) kan de setting anders zijn, waardoor de richtlijnen niet op alle onderdelen uitvoerbaar zijn.
- (8x) Door tijdsgebrek niet altijd haalbaar en uitvoerbaar. Dit betreft met name het toepassen van de handhygiëne (momenten en aantal seconden handen wassen).

9. Wijkt u tijdens het werk wel eens af van de richtlijn?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Nooit/bijna nooit	39	41.49 %	
Soms	35	37.23 %	
Vaak	3	3.19 %	
Niet van toepassing	17	18.09 %	
Aantal respondenten	94		

De volgende toelichtingen werden gegeven:

- (13x) Ja, maar altijd gemotiveerd en in overleg met deskundige infectiepreventie. Maatwerksituatie. Ook het feit dat de richtlijnen soms verouderd zijn, is reden om af te wijken.
- (6x) Frequentie en momenten van handhygiëne. Redenen: tijdgebrek en niet altijd mogelijk i.v.m. ontbreken middelen (zeep, handalcohol, water).
- (4x) Bij het dragen van een brace wordt afgeweken.
- (3x) Gebruik van handschoenen en/of het toepassen van handhygiëne daarna.

10. Op welke onderdelen wijkt u af van de richtlijn en waarom?

- (3x) Bij spoed en/of acute hulp wordt soms gehandeld zonder eerst handhygiëne toe te passen.
- (8x) Handhygiëne na verlenen van zorg/patiëntcontact.
- (5x) Het dragen van een brace. Ook het dragen van een horloge wordt één keer benoemd.

Implementatie van de richtlijn

11. Richtlijnen worden vaak uitgewerkt in werkinstructies, posters, factsheets en andere producten (implementatietools). Deze helpen om de richtlijn tijdens het werk te kunnen uitvoeren. Kent u dit soort producten voor deze twee richtlijnen?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Nee	18	19.35 %	
Ja	75	80.65 %	
Aantal respondenten	93		

Voorbeelden van producten die werden genoemd:

- posters over toepassen van handhygiëne (10x) en over persoonlijke hygiëne (9x);
- (4x) instrumenten vanuit Zorg voor Beter;
- (2x) factsheets RIVM en WHO;
- toolkist handhygiëne RIVM;
- isolatiekaarten bij isolatie op verpleegkamers;
- wasinstructies op OK.

12. Door wie zijn deze producten gemaakt? [meerdere antwoorden mogelijk]

Antwoord	Aantal	Percentage	
Mijn eigen organisatie	52	69.33 %	
De branchevereniging	24	32 %	
Extern commercieel bedrijf of organisatie	22	29.33 %	
De GGD	18	24 %	
Anders, namelijk	13	17.33 %	
Aantal respondenten	75		

Andere organisaties die genoemd werden:

- (3x) zorginstelling;
- (2x) RIVM/WHO;
- leverancier;
- Regionale Zorgnetwerken Antibioticaresistentie;
- Zorg voor Beter.

13. Heeft u behoefte aan meer of andere implementatietools?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Nee	55	61.11 %	
Ja	35	38.89 %	
Aantal respondenten	90		

De volgende toelichtingen werden gegeven:

- (9x) Meer training tools voor de medewerkers en manieren om handhygiëne onder de aandacht te houden. Filmpjes, e-learning en interactief materiaal, evt. in spelvorm o.i.d. (bijv. een zeep teller de hoeveelheid jij bent die zeep tapt of een smiley apparaatje). Wellicht een app met alle informatie en tools. Of workshops waarin medewerkers kunnen oefenen en getraind worden om het op de juiste manier te doen.
- (4x) Posters/instructies met plaatjes t.b.v. taalbarrières en laaggeletterdheid. Taalniveau aanpassen aan doelgroep. Simpele en overzichtelijke posters en factsheets zijn m.i. een meerwaarde in het consequent implementeren/herinneren van de richtlijnen.
- (2x) Meer behoefte aan een overzicht van wat er is. Er is ontzettend veel; behoefte aan eenduidige implementatietool. Het zou mooi zijn als er vanuit SRI deze tools worden ontwikkeld in plaats van allerlei andere instellingen, zodat eenduidige informatie aanwezig is.
- Ik vind de implementatiegids (onderdeel toolkit SNIV) van het RIVM voor handhygiëne in de verpleeghuiszorg een mooi voorbeeld van een goed instrument. Zie [link](#).
- Factsheet preventieprogramma handeczeem:
 - voorlichting over slimme keuze handzeep, handschoenen, huidcrème;
 - tips als met droge handen handschoenen aantrekken, voorkomen occlusie;
 - stimuleren huidzorg van personeel bij hoge huidbelasting.

14. Gebruikt u naast of in plaats van de WIP-richtlijnen Handhygiëne en Persoonlijke hygiëne andere protocollen of richtlijnen? Bijvoorbeeld van Vilans, LCHV, ZIPnet, LCI etc.

Antwoord	Aantal	Percentage	
Nee	25	27.17 %	
Ja	67	72.83 %	
Aantal respondenten	92		

De volgende protocollen/richtlijnen werden genoemd:

- (20x) LCHV;

- (18x) LCI;
- (17x) Vilans;
- (10x) ZIPnet;
- (2x) CDC;
- Arbocatalogus, gevaarlijke stoffenregelingen (ECHA);
- NVAB richtlijnen;
- Richtlijnen inspectie SZW;
- Handreiking praktijkhygiëne van de KNOV;
- Good Practice Guidelines.

15. Ervaart u tegenstrijdigheden met andere richtlijnen en/of wetgeving die tot een conflict leiden op het gebied van handhygiëne en/of persoonlijke hygiëne?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Ja	22	23.40 %	
Nee	72	76.60 %	
Aantal respondenten	94		

De volgende tegenstrijdigheden/conflicten met andere richtlijnen en/of wetgeving werden genoemd:

- (6x) Arbo-richtlijnen die bijvoorbeeld aangeven dat teveel handalcohol niet goed is. De wet zegt dat je geen carcinogene stoffen mag gebruiken en de WIP-richtlijn pleit voor het gebruik van ethanol. Dat is tegenstrijdig aangezien ethanol carcinogeen is. Ethanol is maar in een paar situaties echt nodig. In de meeste situaties volstaat een alternatief, zoals isopropanol alcohol dat in de meeste UMC's wordt gebruikt.
- In de CDC staat dat het dragen van ringen is toegestaan.
- De LCR richtlijnen voor vaccinatie zijn minder strikt.
- Wasvoorschriften soms tegenstrijdig: soms 60 graden Celsius, dan weer 40 graden Celsius met volledig wasprogramma.

16. Heeft u verder nog suggesties voor de ontwikkeling van de richtlijn?

Antwoord	Aantal	Percentage	
Ja	25	28.09 %	
Nee	64	71.91 %	
Aantal respondenten	89		

De volgende suggesties werden gegeven:

- (7x) Duidelijk kort en bondig omschrijven. Meer visuele ondersteuning, niet alleen tekst. Maak korte samenvattingen, neem ook beslisbomen op. Voorbeeld: model NHG standaard met een samenvatting die leesbaar is met noten voor verdieping verhoogt de leesbaarheid.

- (2x) Aandacht voor duurzaamheid mag niet meer ontbreken in dit soort richtlijnen. Graag de NVZ - Schoon | Hygiënisch | Duurzaam betrekken hierbij. Anders blijven er onnodige discussies ontstaan bij de implementatie van hygiënerichtlijnen.
- (2x) Schadelijkheid producten meenemen.
- Duidelijke richtlijnen voor welke producten gebruikt kunnen worden (schuim of gel) en daarnaast het belang van gesloten systemen en dispensers. Tevens het gebruik van crèmes voor en na het werk om de huid te laten herstellen.
- In de werkgroep SRI een evenwichtige bijdrage van zowel deskundigen infectieziekten als arbeidshygiënist, bedrijfsartsen, dermatologen en milieudeskundigen.
- Zoveel mogelijk de verschillende richtlijnen aan elkaar gelijk stellen als het gaat om de basishygiëne en handhygiëne.
- Laat de 5 momenten los als gouden regel. Vaak handdesinfectie toepassen zou al heel goed zijn.

Betrokken verenigingen en partijen

Bovenstaande reacties zijn via een enquête aangedragen door vertegenwoordigers van:

- **Publieke gezondheidszorg stakeholder**
 - LCHV
 - LCI/LOI/LOVI
 - adviesgroep SRI
- **Publieke gezondheidszorg veldpartijen/directe gebruikers**
 - DI werkzaam bij GGD
- **Eerste lijn stakeholders**
 - NHG/LHV
 - KNOV
 - ZorgthuisNL
 - KIMO/KNMT
 - BO geboortezorg
 - PPN paramedici
- **Tweede lijn stakeholders**
 - Nederlandse Vereniging voor Allergologie en Klinische Immunologie (NVvAKI)
 - Nederlandse Vereniging voor Anesthesiologie (NVA)
 - Nederlandse Vereniging voor Cardiologie (NVVC)
 - Nederlandse Vereniging voor Dermatologie en Venereologie (NVDV)
 - Nederlandse Vereniging voor Heelkunde (NVvH)
 - Nederlandse Internisten Vereniging (NIV)
 - Nederlandse Vereniging voor Intensive Care (NVIC)
 - Nederlandse Vereniging van Keel-Neus-Oorheelkunde van het Hoofd-Halsgebied (KNO)
 - Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde (NVK)
 - Nederlandse Vereniging voor Klinische Chemie en Laboratoriumgeneeskunde (NVKC)
 - Nederlandse Vereniging voor Klinische Fysica (NVKF)
 - Nederlandse Vereniging voor Klinische Geriatrie (NVKG)
 - Vereniging Klinische Genetica Nederland (VKGN)
 - Nederlandse Vereniging van Artsen voor Longziekten en Tuberculose (NVALT)
 - Nederlandse Vereniging van Maag, Darm-Leverartsen (NVMDL)

- Nederlandse Vereniging voor Medische Microbiologie (NVMM)
- Nederlandse Vereniging voor Neurochirurgie (NVvN)
- Nederlandse Vereniging voor Neurologie (NVN)
- Nederlandse Vereniging voor Nucleaire Geneeskunde (NVNG)
- Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie (NVOG)
- Nederlandse Vereniging voor Oogheelkunde (NOG)
- Nederlandse Vereniging voor Orthopedie (NOV)
- Nederlandse Vereniging voor Pathologie (NVVP)
- Nederlandse Vereniging voor Plastische Chirurgie (NVPC)
- Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP)
- Nederlandse Vereniging voor Radiologie (NVvR)
- Nederlandse Vereniging voor Radiotherapie en Oncologie (NVRO)
- Nederlandse Vereniging voor Reumatologie (NVR)
- Nederlandse Vereniging van Revalidatieartsen (VRA)
- Vereniging voor Sportgeneeskunde (VSG)
- Nederlandse Vereniging voor Thoraxchirurgie (NVTNET)
- Nederlandse Vereniging voor Urologie (NVU)
- Nederlandse Vereniging van Ziekenhuisapothekers (NVZA)
- Vereniging van Specialisten Ouderengeneeskunde (Verenso)
- Nederlandse Vereniging voor Artsen Verstandelijke Gehandicapten (NVAVG)
- Verpleegkundigen & Verzorgende Nederland (V&VN)
- Geestelijke Gezondheidszorg Nederland (GGZ Nederland)
- Nederlandse Associatie Physician Assistants (NAPA)
- Nederlandse vereniging voor Arbeids- en bedrijfsgeneeskunde (NVAB)
- Landelijke vereniging voor operatieassistenten (LVO)
- Nederlandse vereniging voor Anesthesie assistenten (NVAM)
- **Tweede lijnveldpartijen/directe gebruikers**
 - VUMC
 - UMC Utrecht
 - UMCG
 - Antonius Ziekenhuis
 - Dijklander Ziekenhuis
 - Ziekenhuis Rijnstaete
 - Flevoziekenhuis
 - Vivium Zorggroep
 - Aafje
 - Woonzorg Flevoland
 - Noorderbreedte
 - Cordaan
 - BrabantZorg
 - Amerpoort
 - Middin
 - Ons Tweede Thuis
- **Zorgondersteunend en toezicht**

- VHIG
- NCvB (Beroepsziekten)
- VDSMH
- Sterilisatie vereniging Nederland (SVN)
- IGJ (Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd)
- Nederlandse Vereniging voor Arbeidshygiëne (NVvA)
- Platform biologische veiligheidsfunctionarissen (BVF Platform)
- NVML (Nederlandse Vereniging Medische Laboratoriummedewerkers)
- NVZ - Schoon Hygiënisch Duurzaam
- **Koepels en branche**
 - NFU (Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra)
 - NVZ (Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen)
 - Patiëntenfederatie Nederland
 - STZ (Samenwerkende Topklinische opleidingsZiekenhuizen)
 - NAPA (Nederlandse Associatie Physician Assistants)
 - ZiNL (Zorginstituut Nederland)
 - ZN (Zorgverzekeraars Nederland)